

LAAT ONS DE GESCHIEDENIS MEENEMEN 30 JAAR OCMW

Maria Bouverne-De Bie

In OCMW-visies, 22 jg. nov.-dec., pp. 8-13

De redactie van OCMW-visies vroeg aan sleutelfiguren uit het maatschappelijk leven om hun visie te geven op 30 jaar OCMW-werking (Mariën, 2007). Opvallend, maar ook zeer terecht, is de positieve toon van de verschillende bijdragen: de realisatie van de OCMW-wet van 8 juli 1976 omvat een mijlpaal in de geschiedenis van de sociale hulpverlening, en de OCMW's hebben een zeer ruime praktijk van maatschappelijke dienstverlening ontwikkeld, waarbij gestreefd wordt om adequaat tegemoet te komen aan een diversiteit van noden en doelgroepen. Een van de bijdragen heeft als titel 'geschiedenis achter ons laten'. De auteur van deze bijdrage verwijst naar de moeizame en langdurige strijd die voorafging aan de uiteindelijke erkenning van het recht op een bestaansminimum en van het recht op maatschappelijke dienstverlening. Precies omdat deze strijd zo moeizaam en langdurig was meen ik dat we de geschiedenis niet achter ons moeten laten, maar ze heel bewust moeten meenemen. Het besef dat het recht op een bestaansminimum en het recht op maatschappelijke dienstverlening geen evident t\$ gegeven zijn, maar moeizaam bevochten werden, is voor de toekomst essentieel.

Bestaansminimum en maatschappelijke dienstverlening: onderscheiden rechten

Het recht op een bestaansminimum en het recht op maatschappelijke dienstverlening worden vaak in één adem genoemd. Dit is niet helemaal terecht. De erkenning van het recht op een bestaansminimum vormde het sluitstuk in de ontwikkeling van de welvaart- staat. De kern in deze ontwikkeling was inkomensbescherming. Deze inkomensbescherming is gekoppeld aan basisvoorwaarden, zoals behoeftigheid en werkbereidheid. Deze basisvoorwaarden verwijzen naar caritas en verdienste als verdelingsprincipes in de zorg. De caritas als verdelingsprincipe impliceert dat de behoefte aan zorg moet worden aangetoond aan de hand van externe criteria. De probleemdager is in deze afhankelijk van de interpretatieruimte waarover het OCMW beschikt. Deze interpretatieruimte wordt momenteel sterk aangestuurd vanuit een activeringsdenken, De wet op de maatschappelijke integratie — die de vroeger bestaansminimumwet vervangt — voorziet dat het OCMW, op maat van de rechthebbende, naast het leefloon ook tewerkstelling inzet, of een geïndividualiseerd project van maatschappelijke integratie, of een combinatie van beide. Aldus wordt afgestapt van een uitkeringsmodel, en geopteerd voor een functionele inzet van de uitkering als instrument voor maatschappelijke integratie. In de mate waarin maatschappelijke integratie begrepen wordt als het accepteren van verplichtingen als spiegelbeeld van de rechten waarop beroep gedaan wordt, versterkt het activeringsbeleid het caritasprincipe. Instrumentalisering van de zorg is historisch een belangrijk kenmerk van de armenzorg, gebaseerd op caritas (Van Damme, 1990): de doelstelling van de armenzorg ligt hierbij niet prioritair in de verlichting van de armoede, maar in de realisatie van een vooropgestelde samenlevingsorganisatie. Verdienste, in de vorm van werkbereidheid, is dan ook een tweede basisvoorwaarde tot het effectueren van het recht op maatschappelijke integratie; niet voldoen aan deze voorwaarde kan leiden tot uitsluiting van het recht op een leefloon. Van de leefloongerechtigden wordt verwacht dat zij zich, mede door de OCMW-tussenkomen, aanpassen aan de vigerende samenlevingsvereisten en de nodige inspanningen doen om een bestaanssituatie uit te bouwen die beantwoordt aan de dominante normen. De doelstelling is dat de behoeftigheid uiteindelijk wordt opgeheven en dat de participatie in de centrale samenlevingsdomeinen zoals arbeid, onderwijs en huisvesting verhoogt. De focus van de OCMW-dienstverlening ligt bij de

uitvoering van het recht op maatschappelijke integratie op tussenkomsten ten aanzien van behoeftigen, gedefinieerd als een specifieke doelgroep binnen het sociaal beleid. Mensen in armoede zijn vaak verplicht een beroep te doen op het recht op maatschappelijke integratie, en de hiermee verbonden voorwaarden te ondergaan. Het rechtskarakter van de gevraagde uitkering sluit een ervaring van machteloosheid dus niet uit, integendeel. In de mate dat het rechtskarakter een spiegelbeeld vindt in een verhoogde nadruk om aan de gestelde voorwaarden te voldoen, bestaat een risico tot uitvergroting van de ervaring van machteloosheid (Engbersen & Van der Veen, 1987). Dit risico wordt met het huidige activeringsbeleid verscherpt (Geldof & Hubeau, 2003).

Het recht op maatschappelijke dienstverlening, zoals voorzien in de OCMW-wet van 8 juli 1976, vertrekt vanuit een ander sociaal politiek referentiekader. De erkenning van het recht op maatschappelijke dienstverlening drukte een heroriëntering uit van de welvaartsstaat naar de verzorgingsstaat, met als kernthema het recht op een menswaardig bestaan. Het recht op een menswaardig bestaan is internationaal erkend als een sociaal grondrecht en is sinds 1993 ook in de Belgische grondwet ingeschreven. De OCMW-wet verwijst naar de ‘dienstverlening waartoe de gemeenschap gehouden is’ (art. 57 wet 8 juli 1976) ‘opdat eenieder in de mogelijkheid zou zijn een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid’ (art. 1 wet van 8 juli 1976). In dit licht valt de maatschappelijke dienstverlening niet te herleiden tot een instrument om mensen bij te staan tot hun ‘behoefte situatie’ opgeheven is, maar heeft ze een eigen finaliteit. Deze finaliteit ligt in het realiseren van hefboomen naar maatschappelijke verandering, derwijze dat er een grotere gelijkheid ontstaat in de mogelijkheden om een menswaardig bestaan te realiseren, inclusief het bepalen van wat criteria hiervoor zijn. De maatschappelijke dienstverlening wordt in de OCMW-wet van 1976 niet langer gezien vanuit combinaties van caritas en verdienste, maar vertrekt essentieel vanuit een grondrechtenbenadering. Waar caritas en verdienste vertrekken vanuit het aanbod van dienstverlening, verschuift bij een rechtenbenadering het perspectief naar de persoon, naar de rechthebbende op maatschappelijke dienstverlening. De maatschappelijke dienstverlening dient van daaruit aan te sluiten bij de concrete situatie waarin een maatschappelijke tussenkomst aangewezen kan zijn.

Kenmerken van een recht op maatschappelijke dienstverlening

De erkenning van het recht op maatschappelijke dienstverlening houdt een fundamentele omslag in in het denken over welzijn. Deze omslag kan gevat worden onder drie kenmerken, met name: een verschuiving van selectiviteit naar menswaardigheid, van welzijn als bestaanssituatie naar welzijn als een leerproces; van een residuele naar een structurele benadering van sociale problemen.

De OCMW-wet stelt dat iedereen recht heeft op maatschappelijke dienstverlening, teneinde in de mogelijkheid te zijn een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. Concreet betekent dit dat de OCMW's tot opdracht hebben hulpvragen te overwegen vanuit de vraag of het beleid ten aanzien van een in een hulpvraag besloten situatie de toets van de menselijke waardigheid kan doorstaan, en dat zij de opdracht hebben de dienstverlening te verzekeren die kan bijdragen tot de in een concrete situatie noodzakelijk geachte beleidscorrecties. Deze ruime opdracht verschilt fundamenteel van de selectiviteit die kenmerkend was voor de C.O.O. en de vroegere armenzorg, waarbij de aandacht prioritair gericht was op de situatie van lagere sociale klassen en op interventies die nodig waren opdat mensen zouden functioneren in de samenleving. De OCMW-wet van 1976 houdt aldus een beweging in tot doorbreken van de scheiding tussen ‘gevestigde’ burgers en ‘arme’ buitenstaanders, ten voordele van het besef dat mensen onderling afhankelijk zijn, en dat

maatschappelijke integratie start vanuit de erkenning van deze onderlinge afhankelijkheid én verbondenheid.

Hiermee wordt ook aandacht gevraagd voor de erkenning van de diversiteit in posities, mogelijkheden en opvattingen van mensen, en voor de opdracht te leren omgaan met deze diversiteit. De OCMW's hebben aldus een sleutelopdracht in het maatschappelijk leren omgaan met nieuwe ontwikkelingen, zoals bijvoorbeeld de vergrijzing, toenemende migratiestromen, of de gevolgen van veranderende posities op de arbeidsmarkt. Een vraag is of de OCMW's voldoende gezien en erkend worden in deze sleutelopdracht, en of de OCMW's zelf hier voldoende nadruk op leggen. Een aandachtspunt in deze is hoe we de actuele maatschappelijke ontwikkelingen in communicatie brengen: als 'problemen die om een oplossing vragen' — wat dus betekent dat we er liefst zo weinig mogelijk mee te maken hebben — dan wel als sociale veranderingen waarmee we moeten leren leven, en die dus zorgvuldige aandacht vragen.

In de OCMW-wet van 1976 ligt ook een verschuiving besloten in de benadering van welzijn. De geschiedenis van het welzijnsbeleid is paradoxaal vooral een geschiedenis van het wegwerken van onwelzijn — vandaar wellicht de titel: de geschiedenis achter ons laten.

Vanuit deze negatieve definiëring werden welzijnsinterventies vooral categoriaal ingevuld, en voor een belangrijk deel als bijzondere zorg. Vanuit deze negatieve benadering wordt ook een scheidingslijn getrokken tussen het welzijnswerk en zogenaamde basisvoorzieningen, zoals bijv. het onderwijs, de arbeidstoeleiding, de sociale huisvesting... Het welzijnswerk wordt hierbij herleid tot een opvangnet, dat liefst zo beperkt mogelijk ingezet wordt. Deze negatieve benadering wordt in een benadering van het recht op maatschappelijke dienstverlening als een sociaal grondrecht doorbroken: het gaat om de 'maatschappelijke dienstverlening waartoe de gemeenschap gehouden is' — of m.a.w. niet enkel om de tegemoetkoming aan onwelzijn (gemeten aan een vooraf en extern bepaalde standaard) maar even goed om de realisatie van menswaardige sociale verhoudingen in de samenleving.

Wat 'welzijn' is, is aldus zeer contextgebonden, het gaat om een besef dat in de interactie en communicatie tussen mensen en groepen, of m.a.w. in de maatschappelijke praxis ontwikkeld wordt. Een concreet gevolg van deze verschuiving is de aandacht voor de participatie van probleemdragers in de omschrijving en definiëring van welzijn. De afdwingbaarheid van het recht op maatschappelijke dienstverlening kan gezien worden als een waarborg voor deze participatie. Toch kan ook hier de vraag gesteld worden of deze verschuiving niet onder druk staat van ruimere maatschappelijke ontwikkelingen. Het in 1994 verschenen 'Algemeen Verslag over de Armoede' laat alleszins zien dat mensen in armoede het recht op maatschappelijke dienstverlening niet altijd op deze wijze ervaren, en dat in de uitvoeringspraktijk, en ook in de beleidsmatige aansturing van deze praktijk ook teruggegrepen wordt naar oudere, meer defensieve welzijnsdefinities.

Eén van de bijdragen voor 30 jaar OCMW stelt tot besluit dat 'OCMW's niet teveel over zichzelf moeten praten, maar vooral over hun cliënten. Enkel dan zullen we gehoord worden'. Dit besluit geeft aan dat het maatschappelijk draagvlak voor de realisatie van een recht op menswaardig bestaan in hoofde van eenieder vooralsnog niet verzekerd is, en dat de OCMW'S voor de opgave staan dit draagvlak gestaag verder uit te bouwen. De moeizame strijd is nog niet gestreden.

De OCMW-wet van 1976 houdt de belofte in van een verschuiving van een residuele naar een structurele benadering van sociale problemen. In een residuele benadering wordt de benadering van sociale problemen gevat in een utilitair referentiekader: het gaat erom probleemdragers te leren de vaardigheden en attitudes te verwerven die nodig zijn om aan te kunnen sluiten op de vigerende maatschappelijke verwachtingen. De utilitaire benadering sluit aan bij een specifiek behoeftebegrip, gebaseerd op de veronderstelling dat behoeften los van

concrete situaties omschreven kunnen worden en dat ze onderworpen kunnen worden aan een externe rang-ordening.

Het OCMW dient in deze benadering te kiezen welke behoeften prioritair opgenomen worden en welke behoeften als niet prioritair noodgedwongen terzijde geschoven worden. Deze utilitaire benadering leidt tot marginalisering van de menselijke mogelijkheden, omdat mensen slechts in de marge erkend worden op vragen en capaciteiten die buiten het beeld van het 'nuttige' vallen. In een structurele benadering van sociale problemen wordt uitgegaan van de vraag wat de maatschappelijke betekenis is van ingebrachte behoeften: van welke afwegingen zijn ze de uitkomst, gegeven de maatschappelijke positie en mogelijkheden van mensen? OCMW's dienen in deze benadering niet te kiezen tussen behoefte, maar worden gericht op de samenhang in de diversiteit van vragen waarmee mensen beroep doen op maatschappelijke dienstverlening. Deze culturele betekenis van het OCMW, als een forum waarin mensen gericht aangesproken worden op de vraag hoe ze zich verhouden tot de sociale wereld, is wellicht ook na 30 jaar OCMW-werking onderbelicht gebleven (Bouverne-De Bie, 2005).

Minimalistische en maximalistische benaderingen

De invoering van het recht op maatschappelijke dienstverlening als een sociaal grondrecht roept de vraag op wat de draagwijdte is van een sociaal grondrecht. De afdwingbaarheid van een sociaal grondrecht is anders dan deze van de klassieke vrijheidsrechten. Een recht op arbeid kan dan wel erkend zijn als grondrecht, tegelijk wordt gesteld dat dit grondrecht een verbintenis inhoudt van de overheid binnen de grenzen van de sociaal politieke keuzes en van het hiermee samenhangende beleid. Deze kadering kan minimalistisch geïnterpreteerd worden als een begrenzing van het grondrecht tot een symbolisch referentiepunt. In deze interpretatie wordt het recht op maatschappelijke dienstverlening gezien als een welzijnsrecht, d.w.z. een functioneel recht dat ertoe moet leiden te komen tot een goede afstemming tussen aanbod en vraag van welzijnsvoorzieningen, en tot een verzekerde kwaliteit van de geboden hulp en dienstverlening. De in de Vlaamse Gemeenschap erkende welzijnsrechten zijn aldus: het recht op een menswaardige behandeling, het recht op vrije keuze van een welzijnsvoorziening; het recht op informatie; het recht op een eigen levenssfeer (met inbegrip van de bescherming Van de persoonsgegevens en het briefgeheim, het recht op inzage in het dossier, de bescherming van de eigen politieke, filosofische, ideologische en religieuze overtuiging, het recht om bezoek te ontvangen en het recht op medebepaling van de levensomstandigheden); het recht op financieële autonomie; het recht om hulp- en dienstverlening te weigeren; het recht om klachten te uiten (Put, Verdeyen & Loosveldt, 2003).

In een maximalistische interpretatie van het recht op maatschappelijke dienstverlening als sociaal grondrecht wordt het recht gezien als een hefboom tot verandering van sociale verhoudingen (Hubeau, 1995). Het recht op maatschappelijke dienstverlening houdt dan de verplichting voor de OCMW's om elke hulpvraag ernstig te nemen, en te toetsen aan de vraag of een tussenkomst van de gemeenschap hier dan niet aangewezen is, en op welke gronden welk handelen verantwoord kan worden. In deze benadering wordt het recht aangestuurd vanuit een zorgperspectief, d.w.z. vanuit een maatschappelijk streven datgene te doen wat in een concrete situatie, in overleg en samen met de cliënten, datgene te doen wat mogelijk is (Mol, 2006). Het vergt afweging tussen maatschappelijke noden (de functionele dimensie van sociale integratie), gelijkheid tussen burgers inzake mogelijkheden tot beroep op de dienstverlening (de morele dimensie van sociale integratie) en aansluiting bij de integratiestrategieën en opvattingen van de cliënten zélf (de expressieve dimensie van sociale integratie) (Engbersen & Gabriëls, 1995). Het vergt van het OCMW een goed uitgebouwde,

professionele en zorgzame sociale dienst, en een zorgvuldig OCMW-beleid om deze zorgzaamheid ten volle uit te kunnen bouwen.

De spanning tussen een minimalistische en een maximalistische benadering is van bij de realisatie van de OCMW-wet een aandachtspunt. Waar aanvankelijk voor de beoordeling van de aanvragen tot maatschappelijke dienstverlening provinciale beroepscommissies voorzien waren, is het beroep met betrekking tot beslissingen inzake maatschappelijke dienstverlening inmiddels ook ondergebracht bij de arbeidsrechtbanken, zoals dit ook het geval is voor het beroep met betrekking tot beslissingen inzake het recht op maatschappelijke integratie. De vraag hierbij is welk effect deze verandering heeft op de benadering van het recht op dienstverlening. Tevens wordt, voor wat de uitvoeringspraktijk betreft, een ontwikkeling vastgesteld naar koppeling van gronden aan voorwaarden — dit geldt bijvoorbeeld voor het activeringsbeleid. Een andere vaststelling is dat het recht op maatschappelijke dienstverlening in de uitvoeringspraktijk geneutraliseerd kan worden, en dat het recht op dienstverlening uiteindelijk slechts beperkt iets zegt over de feitelijke toestand op het terrein, bijvoorbeeld omwille van budgettaire beperkingen of omwille van Mattheuseffecten (Hubeau, 2003). Deze vaststellingen doen niets af aan de belangrijke inzet van de OCMW's voor de verzekering van het recht op maatschappelijke dienstverlening. Ze geven wel aan dat er een tekort is aan empirisch inzicht in hoe de spanning tussen een minimalistische en een maximalistische benadering feitelijk uitwerking vindt.

Over de verhouding tussen een rechten-perspectief en een zorg-perspectief.

Het onderscheid tussen een minimalistische en een maximalistische benadering kan ook gezien worden als een discussie over de verhouding tussen een rechtenperspectief en een zorgperspectief in de realisatie van de maatschappelijke dienstverlening (Mol, 2006). In beide perspectieven wordt een eigen invulling gegeven aan het recht op maatschappelijke dienstverlening.

In een juridisch perspectief ligt het accent op rechtsgelijkheid (gelijkheid voor de wet) en op rechtvaardigheid: het handhaven van maatschappelijke normen wordt gezien als het bindend element in een samenleving. De uitvoering van het recht op maatschappelijke dienstverlening is in dit perspectief een zaak van beoordeling of cliënten al dan niet aanspraak kunnen maken op maatschappelijke dienstverlening.

In deze beoordeling spelen diverse criteria een rol, zo bijvoorbeeld de urgentie en de omvang van de behoeftesituatie, de hulpbronnen waar de betrokken hulpvragers al dan niet een beroep op kunnen doen, de vergelijking van de situatie van de hulpvrager met algemeen aanvaarde standaarden in de samenleving. Vanuit dit perspectief is en blijft de armoedeproblematiek een centrale prioriteit voor de OCMW's, samen met bijvoorbeeld de dienstverlening aan ouderen en laaggeschoolden; vanuit dit perspectief ook is te verstaan dat naargelang de kenmerken van doelgroep andere keuzes gemaakt worden, zo bijvoorbeeld tussen ouderen en jongeren.

In een zorgperspectief ligt het accent op welzijnsverhoging (een besef van menselijke waardigheid) en op de reflectie over de betekenis en reikwijdte van de norm als bindend element in de samenleving. De uitvoering van de maatschappelijke dienstverlening is in dit perspectief gericht op de vraag op welke wijze de maatschappelijke dienstverlening een situatie, gegeven de specificiteit van de problematiek die gesteld wordt, zo goed mogelijk kan helpen verbeteren. Dit betekent niet dat er geen criteria meer zijn voor de omschrijving van een goede dienstverlening; het betekent wel dat de dienstverlening niet enkel gestuurd wordt vanuit vooraf gestructureerde principes en prioriteiten, maar in nauwe samenhang met de dagelijkse praktijk. Er wordt in deze benadering vooral aandacht gevraagd voor de maatschappelijke dienstverlening als een institutionele mogelijkheid om samen met cliënten

na te gaan op welke wijze het best gehandeld kan worden in een concrete situatie. Deze benadering vergt concreet onderzoek naar de verschillende patronen die er in de dienstverlening kunnen bestaan, en naar de vraag hoe de diverse actoren zich in deze patronen herkennen en erkend weten. Aandacht voor een kwaliteitsvolle relatie tussen hulpverleners en cliënten staat hier voorop. Een zorgperspectief houdt de opgave in de maatschappelijke dienstverlening voortdurend te verbeteren, gemeten aan de vraag of, en zo ja samen met cliënten zo goed mogelijk gehandeld kan worden in een concrete situatie.

Het onderscheid tussen een juridisch perspectief en een zorgperspectief roept ook de vraag op hoe beide perspectieven zich tot elkaar verhouden. Dan blijkt al gauw dat de maatschappelijke dienstverlening een zeer paradoxale bezigheid is: zorg op maat wordt als belangrijk omschreven, doch hoe verhoudt deze zorg zich tot de vereiste van snel en adequaat werken, gezien de vaak hoge case load? Hoe verhoudt de participatieve benadering, besloten in een zorgprincipe, zich tot de beroepsmogelijkheden inzake het recht op maatschappelijke dienstverlening? Hoe verregaand kan, gezien vanuit een zorgperspectief, het recht op dienstverlening zijn, en bestaat hier een maatschappelijk draagvlak voor? Indien dit draagvlak er niet of onvoldoende is, op welke wijze kunnen en dienen OCMW's hiertoe een bijdrage te leveren? En wie binnen het OCMW moet dat dan doen? etc.

Het is de verdienste van de OCMW's dat zij deze paradoxale opgave inmiddels 30 jaar ter harte nemen. Niettemin dient de vraag gesteld te worden vanuit welk perspectief de OCMW's deze paradoxale opgave sturen: vanuit overwegend de vraag naar een zo gelijk en rechtvaardig mogelijke behandeling van probleemsituaties, dan wel vanuit de vraag naar welke de dienstverlening is waartoe de gemeenschap gehouden is, gegeven deze concrete situatie en deze concrete mensen? In de onderscheiden antwoorden op deze vraag ligt een discussie vervat over het OCMW als residueel opvangnet als wel als een hefboom bij uitstek voor de realisatie van een menswaardige samenleving.

Van armoede naar kansarmoede, en terug?

De relevantie voor de uitvoeringspraktijk, van de vraag naar het perspectief van waaruit het OCMW-beleid aangestuurd wordt, kan geïllustreerd worden aan de hand van het voorbeeld van de armoedeproblematiek (Bouverne-De Bie, 2003). Vanaf de zeventiger jaren werd in ons land duidelijk, vooral onder invloed van de Werkgroep Alternatieve Economie en later de Jaarboeken Armoede en Sociale uitsluiting, duidelijk dat de armoedeproblematiek in België bleef bestaan, ondanks de uitbouw van bijstand, sociale zekerheid en sociale voorzieningen. Kenmerkend voor de maatschappelijke mobilisatie rond het armoedeprobleem in die periode was dat in deze mobilisatie appel gedaan werd op de participatie van ook mensen die in armoede leefden, én dat ze gepaard ging met een discussie over de definiëring van het armoedeprobleem. Armoede wordt, gezien vanuit de participatiedimensie, omschreven als het 'geen greep hebben over de eigen situatie'. Deze omschrijving verruimde het 'traditionele' armoedebegrip naar de diverse vormen van sociale uitsluiting die in een armoedesituatie cumulatief bijeenkomen. Tegelijk werd erop gewezen dat de afgrenzing tussen arm en niet arm niet gemaakt moet worden t.a.v. een arbitrair gestelde grens of bijstandsnorm, maar t.a.v. het geheel van de in de samenleving als minimaal aanvaarde leefpatronen: armoede is 'kansarmoede' op een diversiteit van domeinen.

In de verdere discussie zien we een toenemende verzelfstandiging van het kansarmoedebegrip. In een context van toenemende maatschappelijke individualisering wordt de term 'kansarmoede' geleidelijk aan toegepast op, en gehanteerd door, een diversiteit van 'minderheden'. Een ruime waaier van zich emanciperende groepen in de samenleving (vrouwen, kinderen, migranten, mensen met een handicap ...) gaat, al dan niet op een

expliciete wijze, de definiëring als ‘kansarme groep’ strategisch hanteren tot het bekomen van maatschappelijke actie. Beide bewegingen — een grotere nadruk op participatie en de verruiming van armoede tot kansarmoede — hebben uiteindelijk geleid tot een onbedoelde uitkomst, met name een toegenomen maatschappelijke fragmentering. Binnen het armoededebat ontstonden bewegingen die ingingen tegen de verruiming van het armoedebegrip en aandacht opeisten voor het probleem van de ‘echte’ armen via de ondersteuning van armen in hun ‘zelforganisatie’, en om ‘stem te verwerven’ in de beleidsvorming. In deze bewegingen wordt participatie uitdrukkelijk verbonden met recht, en met het opkomen voor het ‘recht van de allerarmsten’. Ongewild werden mensen in armoede aldus gevat in een miserieverhaal, terwijl tegelijk nadruk gelegd werd op zelforganisatie en actieve participatie als de weg via dewelke ook de ‘allerarmsten’ hun ‘recht’ kunnen en uiteindelijk ook: moeten opeisen.

Vandaag stellen we vast dat de mensen in armoede beschikken over een uitgewerkte participatiestructuur, doch dat het armoedeprobleem zelf onverminderd blijft bestaan. Terecht wordt erop gewezen dat de uitkomst uiteindelijk mogelijks vooral een nieuwe vorm van armoedebeheersing inhoudt, nu onbedoeld ook met de medewerking van mensen die in armoede leven.

Het voorbeeld laat zien dat de ontwikkeling van een sociaal beleid niet gezien kan worden als een lineair ontwerp, maar samenhangt met de ruimere interacties in de samenleving. Het besef van deze ruimere context noopt ertoe het recht op maatschappelijke dienstverlening niet op zich te zien, maar te situeren binnen een ruimer debat over recht op zorg. Concreet houdt dit voor de OCMW’s de aandacht in voor onderlinge ervaringsuitwisseling en onderzoek van de sociale problemen waarvoor het

OCMW ingezet wordt, van de diversiteit van handelingspatronen die door de OCMW’s hierbij ontwikkeld worden, en van de wijze waarop deze al dan niet aansluiten bij integratiestrategieën die vanuit cliënten zelf ontwikkeld worden

30 jaar OCMW is daarom ook een uitgelezen moment om de mogelijke, en belangrijke bijdrage van de OCMW-praktijk tot de sociaal politieke discussie meer in het licht te stellen. In een van de bijdragen voor OCMW-visies wordt uitdrukkelijk verwezen naar ‘de werkers op het terrein, de maatschappelijk werkers, de verzorgenden, de administratieve medewerkers, de leidinggevenden en de lokale mandatarissen’. Elk van deze werkers draagt bij tot de vormgeving aan OCMW-visies, en tot de verwerkelijking van deze visies in concreet handelen. De ervaringen van de OCMW’s verdienen daarom bijzondere aandacht van iedereen in deze samenleving. Inzicht in de praktijk van het OCMW leert immers hoe telkens weer de afstemming gemaakt wordt tussen individuele en maatschappelijke opvattingen, en tussen individuele mogelijkheden en maatschappelijke verwachtingen, of orders gezegd: hoe democratie al dan niet waargemaakt wordt in interactie tussen diverse groepen mensen. Het OCMW is als openbare voorziening in dit licht een institutioneel forum tot ontmoeting tussen individu en gemeenschap.

Het belang hiervan kan nauwelijks overschat worden.

LITERATUUR

- BOUVERNE DE BIE (2003). Een rechtenbenadering als referentiekader. In:
- BOUVERNE DE BIE, M., CLAEYS, A., DE COCK, A., VANHEE, J. (red.) Armoede en participatie (pp. 1-18). Gent: Academia Press.
- BOUVERNE-DE BIE, M. (2005). Het OCMW en het recht op maatschappelijke dienstverlening, in: VRANKEN, J., DE BOYSER, K., DIERCKX, D. (red.) Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2005 (pp. 203-218). Leuven, Acco
- ENGBERSEN, G. & VAN DER VEEN, R.(1987). Moderne Armoede. Overleven op het bestaansminimum. Leiden/Antwerpen: Stenfert Kroese.
- ENGBERSEN, G., GABRIELS, R. (1995). Voorbij segregatie en assimilatie. In: ENGBERSEN, G. & GABRIELS, R.) Sferen van integratie. Naar een gedifferentieerd allochtonenbeleid (pp. 15-47). Amsterdam: Boom.
- GELDOF, D. & HUBEAU, B. (2003). Activering en Rechtsontwikkeling in de over- (actieve welvaartsstaat, in: BAERT, H. e.a. (eds). Handboek Samenlevingsopbouw in Vlaanderen (pp. 147-166); Brugge: die Keure.
- HUBEAU, B. (1995). De doorwerking van de sociale grondrechten in de Belgische grondwet: over de maximalisten en de minimalisten, in: VRANKEN, J., GELDOF, D., VAN MENXEL, G. 5(eds). Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 1995 pp. 157-166). Leuven: Acco.
- HUBEAU, B., (2003). De sociale grondrechten na een decennium: hefboom of toekomstdroom in de uitsluiting van sociale uitsluiting? in: VRANKEN, J., DE BOYSER, K., DIERCKX, D.(red.) Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2003 (pp. 369-384). Leuven: Acco.
- MARIEN, S. (2007).30 jaar OCMW werking. OCMW-visies, 22,1, 6-13.
- MOL, A. (2006). De logica van het zorgen. Actieve patiënten en de grenzen van het kiezen. Amsterdam: Van Gennep.
- PUT, J., VERDEYEN, V, LOOSVELDT, G. (eds). (2003). Gebruikersrechten in de welzijnszorg. Brugge: die Keure.
- VAN DAMME, O. (1990). Armenzorg en de staat, Gent: F.P.P.W.